

- А.А. Силин, Д. С. Некипелов // Труд за рубежом. — 2000. — № 2. — С. 17 — 102.
3. История государства и права зарубежных стран : учебник для студентов юрид. вузов и факультетов. Часть 2 / Л.М. Гудошников, О.А. Жидков, Н.А. Крашенинникова и др.; под общ. ред. О.А. Жидкова, Н.А. Крашенинниковой. — М. : НОРМА, 1999. — 480 с.
4. Еволюція джерел права США. // Держава і право: Зб. Наук. пр. Юридичні і політичні науки. — К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — 2001. — Вип.10. — С.54-60.
5. Александров А.А. Направления работы / А.А. Александров // Труд за рубежом. — 1994. — № 2 (22). — С. 126 — 131.
6. Балашов Ю.К. Регулирование трудовых отношений в сфере занятости / Ю.К. Балашов, А.А. Силин // Труд за рубежом. — 1994. — № 2 (22). — С. 60 — 75.
7. Соболевская А.А. Зарубежный опыт организации заработной платы и его применение в России / А.А. Соболевская // Труд за рубежом. — 1999. — № 1 (41). — С. 47 — 68.
8. Трудовой кодекс Канады від Л. R. С. (1985), ch. L-2 // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://laws-lois.justice.gc.ca/fra/lois/L-2/page-2.html#docCont>.
9. Франгулян М. Г. Правовой статус профсоюзов Канады: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.05 / М. Г. Франгулян. — М., 2009. — 21 с.
10. Силин А. Зарубежное законодательство о проблемах профсоюзной защиты А. Силин // Законодательство. — 2000. — № 2. — С. 26-31.

УДК 349.243

Чорна К. П., заступник завідувача кафедри
комерційного та трудового права Інституту
права ім. В. Великого МАУП, к.ю.н.

Сучасне визначення поняття безпека та гігієна праці

В статті розглянуто поняття безпеки та гігієни праці; досліджено їх співвідношення; охарактеризовано категорії «умови праці», «небезпечні та шкідливі виробничі фактори», «виробничі ризики»; визначено небажані наслідки впливу на працівника небезпечних та шкідливих виробничих факторів.

Ключові слова: безпека, гігієна, праця, шкідливі умови, виробничі ризики, здоров'я працівників.

В статье рассмотрено понятие безопасности и гигиены труда; исследовано их соотношение; охарактеризовано категории «условия труда», «опасные и вредные производственные факторы», «производственные риски»; определено нежелательные последствия воздействия на работника опасных и вредных производственных факторов.

Ключевые слова: безопасность, гигиена, труд, вредные условия, производственные риски, здоровье работников.

In the article the concept of occupational safety and health; investigated their relationship; describes the category of “conditions”, “dangerous and harmful production factors”, “production risks”; defined adverse effects on employee dangerous and harmful factors.

Keywords: security, hygiene, labor, hazardous working conditions, production risks, health workers.

Актуальність теми. На шляху до розбудови правової, соціальної, демократичної держави особливого значення набувають питання належного правового регулювання права працівників на безпеку та гігієну праці. Сучасний стан правового регулювання

безпеки та гігієни праці в Україні демонструє невтішні показники, а саме проблемні питання щодо безсистемності нормативно-правових актів, недосконалість їх змісту, відсутність належної реалізації положень нормативно-правових актів щодо безпеки та гігієни праці в Україні тощо. Тобто, на сьогодні проблеми правового регулювання охорони праці залишаються відкритими, отже не вирішують питання повної реалізації працівниками права на безпеку та гігієну праці. Вищевикладене свідчить про актуальність теоретичного осмислення та практичну значущість проблеми засад правового регулювання безпеки та гігієни праці. Дослідження цієї проблематики має велике соціальне значення, так як передбачає визначення нових підходів до питання поняття та засад правового регулювання безпеки та гігієни праці працівників.

Стан дослідження. Окремі питання безпеки та гігієни праці досліджували такі науковці, як: Г.С. Гончарова, В.Я. Гоц, В.В. Жернаков, І.В. Зуб, М.І. Іншин, В.В. Лазор, Л.І. Лазор, К.Ю. Мельник, Ю.П. Орловський, П.Д. Пилипенко, С.М. Прилипка, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, В.Г. Ротань, Г.І. Чанишева, О.М. Ярошенко та ін. Проте, розвиток суспільних відносин призвів до суттєвих змін в організації праці, що вплинуло на стан безпеки та гігієни праці в сучасних умовах.

Метою цієї статті є дослідження сучасного визначення поняття безпека та гігієна праці. Для досягнення поставленої мети слід виконати такі завдання: розглянути поняття безпеки та гігієни праці; дослідити їх співвідношення; охарактеризувати категорії «умови праці», «небезпечні та шкідливі виробничі фактори», «виробничі ризики»; визначити небажані наслідки впливу на працівника небезпечних та шкідливих виробничих факторів.

Основний зміст. Дослідження правового регулювання безпеки та гігієни праці доцільно розпочати з визначення понять безпеки та гігієни праці.

Безпека та гігієна — поняття різні і за змістом, і за обсягом. Безпеку визначають як стан захищеності особи та суспільства від ризику зазнати шкоди [1, с.18], або як стан діяльності, при якому із певною ймовірністю виключені прояви небезпеки, або відсутність надмірної безпеки [2, с. 466], або як стан захищеності окремих осіб, суспільства та природного середовища від надмірної небезпеки [3, с. 6]. Існують й інші визначення, але сутність їх можна резюмувати: безпеку можна визначити як певний стан, сукупність обставин, що визначається від супротивного, а саме — як відсутність небезпеки (загрози) для певного об'єкта. З цього слідує, що безпека визначається певним об'єктом (він, зазвичай, має певну цінність, яка і ставить питання його безпеки), видом небезпеки (характером загрози) для об'єкта, переліком умов, за яких загроза для об'єкта відсутня або є мінімальною.

Отже, поняття безпеки є надзвичайно широким і неконкретним. Безпека не є ані певною науковою дисципліною, ані певним видом людської діяльності. Характеристика безпеки може бути застосована до будь-якого об'єкта, а тому підлягає конкретизації шляхом визначення об'єкта, умов існування якого можуть характеризуватися безпекою або небезпекою.

Натомість гігієна є цілком конкретним поняттям, назвою певної наукової дисципліни та виду людської діяльності. Гігієна — це галузь медичної науки, навчальна дисципліна та людська діяльність, що має чітко визначений предмет і мету. Гігієна є основною профілактичною наукою в медицині та визначає засади профілактичної діяльності. Гігієна визначається як наука, що вивчає закономірності впливу оточуючого середовища на організм людини та суспільне здоров'я з метою обґрунтування гігієнічних нормативів, санітарних правил і заходів, реалізація яких забезпечить оптимальні умови

для життєдіяльності, зміцнення здоров'я та попередження захворювань. Предметом гігієни як науки та діяльності людини є вивчення факторів та умов (соціальних та природних) оточуючого середовища, що впливають на організм та здоров'я людини, вивчення закономірностей такого впливу, наукове обґрунтування оптимальних і гранично допустимих параметрів оточуючого середовища, розробка на цій підставі гігієнічних нормативів, правил та заходів, які передбачають використання позитивного та попередження негативного впливу середовища на здоров'я, впровадження гігієнічних нормативів, правил і рекомендацій у практику, перевірка їх ефективності та вдосконалення, а також прогнозування санітарної ситуації на близьку та віддалену перспективу, передбачення відповідних гігієнічних проблем та їх розробка [4, с. 6-8].

Таким чином, зміст понять «безпека» та «гігієна» суттєво відрізняються. Безпека є характеристикою, що може бути застосована до будь-якого об'єкта, визначає сукупність умов середовища, в якому перебуває об'єкт безпеки та не є предметом самостійної науки. Натомість, гігієна — це галузь медичної науки та складова частина профілактичної діяльності, спрямованої на захист здоров'я людини. Хоча одночасно гігієна та безпека мають глибинне споріднення. Гігієна — це наука та комплекс заходів, що спрямовані на захист здоров'я людини й суспільного здоров'я від шкідливого впливу факторів навколишнього середовища. Тобто, гігієна є складовою заходів, спрямованих на забезпечення безпеки здоров'я людини та суспільства, на захист цих об'єктів від загроз, що існують в оточуючому середовищі. Безпека здоров'я людини складається не лише з гігієнічних засобів, а є більш широким поняттям, ніж гігієна та включає захист здоров'я людини від негативних факторів умов перебування, тобто від «пасивних» загроз та від травмування (пошкодження анатомічної цілісності), тобто «активних» загроз — силового (механічного, термічного, електричного, хімічного) впливу на організм людини, внаслідок якого останній може зазнати пошкодження.

Таким чином, якщо розглядати безпеку та гігієну як комплексне поняття, стає зрозумілим, що йдеться про життя та здоров'я людини і комплекс заходів та засобів їх захисту від небезпечного та шкідливого впливу. Тобто, безпека та гігієна праці — це комплекс заходів і засобів по захисту життя та здоров'я людини під час праці.

Поняття безпеки та гігієни праці на сьогоднішній день є ретельно науково розробленим. Ці питання є предметом дослідження одразу кількох наукових дисциплін, зокрема, охорони праці, безпеки життєдіяльності, ергономіки, інженерної психології, медицини тощо. На сьогоднішній день існує чітке розуміння його змісту, яке найбільш детально визначене саме у науці охорони праці. Так, згідно з Державним стандартом 12.0.002-60 безпека праці — це стан умов праці, при якому виключено вплив на працюючих небезпечних і шкідливих виробничих факторів; гігієна праці — комплекс заходів і засобів щодо збереження здоров'я працівників, профілактики несприятливого впливу виробничого середовища і трудового процесу [2, с. 466]. Поняття безпеки праці характеризує відсутність небезпеки для працюючої людини під час трудової діяльності, а гігієна праці є комплексом заходів із забезпечення захисту здоров'я працюючої людини від впливу факторів трудової діяльності. Таким чином, поняття «безпека і гігієна праці», так само, як і «безпека» і «гігієна» доцільно розглядати як єдине явище.

Безпека та гігієна праці — це комплексне поняття, що існує та досліджується одразу у 2-ох аспектах: (а) як певний стан відсутності небезпеки для життя та здоров'я людини під час праці; (б) як певна діяльність, спрямована на захист працюючої людини від небезпек, що виникають під час праці.

Наведені поняття свідчать, що наукою охорони праці безпека та гігієна праці як певний стан визначається через низку інших понять, а саме: «умови праці», «небезпечні та шкідливі виробничі фактори», «виробничі ризики» тощо. Під умовами праці розуміється сукупність чинників трудового процесу й виробничого середовища, які впливають на здоров'я та працездатність людини під час виконання нею трудових обов'язків [5, с. 70]. Тобто, умови праці становлять чинники, що створюються особливостями (а) трудового процесу, власне організації праці людини, механізму виконання нею трудових обов'язків, який характеризується важкістю праці (ступенем навантаження на опорно-руховий апарат і функціональні системи організму працівника, які забезпечують його діяльність) та напруженістю праці (ступенем навантаження на центрально-нервову систему, органів чуттів, емоційну сферу працівника); (б) виробничого середовища, тобто сукупності фізичних, хімічних, біологічних та соціальних чинників, що діють на людину під час трудової діяльності [1, с. 17, 18].

Умови праці з точки зору безпеки характеризуються наявністю або відсутністю небезпечних та шкідливих виробничих факторів. При цьому, небезпечний — це небажане явище, яке супроводжує виробничий процес і дія якого за певних умов може призвести до травми чи іншого раптового погіршення здоров'я працівника (гострого отруєння, гострого захворювання) і навіть до раптової смерті; шкідливий — це небажане явище, яке супроводжує виробничий процес і вплив якого на працівника може призвести до погіршення самопочуття, зниження працездатності, захворювання і навіть смерті як результату захворювання. небезпечні та шкідливі виробничі фактори розглядають як єдине явище, а види цих факторів за механізмом їх дії загалом поділяють, як і умови виробничого середовища на фізичні, хімічні, біологічні, психофізіологічні та соціальні [6, с. 71].

У свою чергу, небезпеку впливу на працівника небезпечних та шкідливих виробничих факторів, а також і ступінь їх впливу та його наслідки характеризує виробничий ризик — ймовірність ушкодження здоров'я працівника під час виконання ним трудових обов'язків, що зумовлена ступенем шкідливості та/або небезпечності умов праці та науково-технічним станом виробництва [5, с. 65].

Небажаними наслідками впливу на працівника небезпечних та шкідливих виробничих факторів, на запобігання яких спрямована безпека та гігієна праці, є: (1) нещасний випадок на виробництві — раптовий вплив на працівника небезпечного виробничого фактора чи середовища, що сталися у процесі виконання ним трудових обов'язків, внаслідок яких заподіяно шкоду здоров'ю або настала смерть; (2) виробнича травма — порушення анатомічної цілісності організму людини або його функцій внаслідок впливу виробничих факторів; (3) захворювання (виробниче зумовлене захворювання) — порушення нормальної життєдіяльності організму, зумовлене функціональними та/або морфологічними змінами, перебіг якого ускладнюється умовами праці, а частота якого перевищує частоту його у працівників, які не зазнають впливу певних професійних шкідливих факторів [1, с. 18].

П. О. Ізуїта пропонує поділ умов праці, відповідно до наявності небезпечних та/або шкідливих виробничих факторів, на чотири основні класи: (а) оптимальні умови праці — при яких зберігається стан здоров'я працюючих і їх працездатність підтримується на досить високому рівні; (б) допустимі умови праці — такі, при яких параметри факторів виробничого середовища не перевищують установлених гігієнічних нормативів; (в) шкідливі умови праці, що характеризуються наявністю фактів середовища і процесу праці, рівні яких перевищують гігієнічні нормативи та можуть мати негативний вплив

на організм працюючого; (г) небезпечні умови праці, які характеризуються таким рівнем небезпечності факторів, коли їх вплив протягом робочої зміни створює великий ризик виникнення важких форм гострих професійних захворювань, отруєнь, ушкоджень, загрози для життя та здоров'я працівника. У зв'язку з такою класифікацією вчений визначає безпечні та здорові умови праці як такі умови на підприємстві, в установі та організації, за яких вплив на працівника небезпечних і шкідливих чинників не перевищує гранично допустимих значень [7, с. 71].

Таким чином, безпека та гігієна праці як стан — це особливості трудового процесу та виробничого середовища, що характеризуються мінімальною ймовірністю заповідання шкоди життю і здоров'ю працюючих (виробничих травм та професійних захворювань) унаслідок нещасних випадків на виробництві та дії небезпечних і шкідливих виробничих факторів. Виходячи з наведеної характеристики безпеки та гігієни праці як стану, пропонуємо визначити діяльність у сфері безпеки і гігієни праці як сукупність практичних заходів і засобів, спрямованих на захист життя та здоров'я працюючої людини від дії небезпечних і шкідливих виробничих факторів шляхом забезпечення безпечних та здорових умов праці, що відповідають нормативно встановленим вимогам.

Визначаючи заходи, які включає діяльність з безпеки і гігієни праці, слід виходити із того, що безпека здоров'я людини зумовлена відсутністю не лише «пасивних» загроз, які можуть спричинити розлад здоров'я, а й «активних», що можуть порушити анатомічну цілісність організму людини (заповідати травму). У зв'язку з цим, необхідно розрізнити техніку безпеки та виробничу санітарію: перша передбачає захист людини від фізичних травм, друга — захист організму людини від негативного впливу умов виробничого середовища [8, с. 314]. Таким чином, безпека та гігієна праці має включати захист працюючої людини не лише від розладу здоров'я внаслідок негативного впливу умов праці, а й від травм, унаслідок дії виробничих факторів. Крім того, до предмету науки охорони праці входять й питання пожежної безпеки.

Отже, безпека та гігієна праці як сукупність практичних заходів і засобів включає: (1) гігієну праці — комплекс заходів і засобів по захисту здоров'я працюючої людини від несприятливого впливу виробничого середовища і трудового процесу; (2) виробничу безпеку — безпеку здійснення праці, що включає техніку безпеки (безпеку виконання роботи), безпеку виробничого обладнання та її експлуатації.

Висновок. Підсумовуючи викладене, зазначимо, що безпека та гігієна праці є складним різноплановим явищем, що представляє собою діяльність, спрямовану на захист життя і здоров'я працюючих осіб від впливу небезпечних і шкідливих виробничих факторів та може розглядатися у вузькому та широкому контексті, в останньому є тотожною охороні праці. Правове регулювання відносин щодо безпеки та гігієни праці, які мають комплексний характер, здійснюється у сфері застосування найманої праці на підставі норм комплексного міжгалузевого правового інституту охорони праці. Метою правового регулювання безпеки та гігієни праці є, перш за все, захист життя і здоров'я працюючих осіб, у зв'язку з чим основною функцією даного правового інституту є охоронна функція, супутньою є виробнича, а похідною від них — соціальна, як забезпечення суспільно корисних результатів через реалізацію прав працівника на безпечні умови праці.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Основи охорони праці: підруч. [2-ге вид., доп. та перероб.] / за заг. ред.: Ткачука К.Н., Халімовського М.О. — К. : Основа, 2006. — 448 с.
2. Зеркалов Д.В. Охорона праці в галузі: загальні вимоги: навч. посіб. / Д.В. Зеркалов. — К. : Основа,

2011. – 551 с.

3. Ветошкин А.Г. Безопасность жизнедеятельности: Оценка производственной безопасности: учеб. пособие / А.Г. Ветошкин, Г.П. Разживина. – Пенза : Изд-во Пензен. гос. архитектур.-строит. академии, 2002. – 172 с.

4. Габович Р.Д. Гигиена [3-е изд. перераб. и доп.] / Р.Д. Габович, С.С. Познански Г.Х. Шахбазян ; под ред. Шахбазяна Г.Х. – К. : Высш. шк., 1984. – 320 с.

5. Богомаз-Назарова С.М. Охорона праці в галузі. Курс лекцій: навч. посіб. / С.М. Богомаз-Назарова, А.І. Ткачук, С.О. Кононенко. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка. – 2012. – 144 с.

6. Охорона праці: навч. посіб. / за ред. Бедрія Я.І. – К. : ЦУЛ, 2002. – 322 с.

7. Ізюта П.О. Поняття належних та безпечних умов праці / П.О. Ізюта // Форум права. – 2007. – № 2. – С. 70 – 74 // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2007-2/07ipobup.pdf>

8. Теліпка В.Е. Трудове право України: навч. посіб. / В.Е. Теліпка, О.Г. Дутова ; за заг. ред. Теліпка В.Е. – К. : Центр учб. літ., 2009. – 456 с.

УДК 342.21

Рибницький Г. В., Директор з правових питань та розвитку ТОВ «Промгазінжіринг»

Спеціальне адміністративне управління підприємницькою діяльністю щодо дотримання санітарних, епідемічних стандартів та правил екологічної безпеки

Статтю присвячено питанню здійснення повноважними органами влади України спеціального адміністративного управління підприємницькою діяльністю з приводу дотримання суб'єктами підприємницької діяльності санітарних та епідемічних стандартів, а також правил екологічної безпеки. Проаналізовано та класифіковано сукупність повноважень Санітарно-епідеміологічної служби України та Державної екологічної інспекції України. Також наведено актуальні фактичні данні здійснення таких повноважень.

Ключові слова: адміністративне управління, екологічна безпека, епідемічні стандарти, підприємець, підприємницька діяльність, підприємництво, санітарні стандарти.

Статью посвящено вопросу осуществления уполномоченными органами власти Украины специального административного управления предпринимательской деятельностью по поводу соблюдения субъектами предпринимательской деятельности санитарных и эпидемических стандартов, а также правил экологической безопасности. Проанализировано и классифицировано совокупность полномочий Санитарно-эпидемиологической службы Украины и Государственной экологической инспекции Украины. Также приведено актуальные фактические данные осуществления таких полномочий.

Ключевые слова: административное управление, экологическая безопасность, эпидемические стандарты, предприниматель, предпринимательская деятельность, предпринимательство, санитарные стандарты.

The article focuses on the implementation of the authorized bodies of power of Ukraine Special Administrative business management of compliance by business entities of sanitary and epidemiological standards and rules of environmental safety. Analyzed and classified set of powers Sanitary and Epidemiological Service of Ukraine and the State Ecological Inspectorate of Ukraine. Also, given current evidence exercise of such authority.

Keywords: administration, environmental security, epidemic standards, entrepreneur, entrepreneurial activity, entrepreneurship, health standards.